

[K] **DE MARGE VERLICHT. JEF GEYS IN VENETIË**

In 1979 poneert de Vlaamse kunstenaar Jef Geys (1934, Leopoldsburg) het volgende over de taak van het onderwijs en de gemeenschap: “Volgens mij zou de opdracht moeten luiden: zoveel mogelijk gemeenschappelijk weten.” Dertig jaar later blijkt uit zijn inzending voor de Biënnale van Venetië 2009 duidelijk dat hij het in die uitspraak ook over zijn rol als kunstenaar had.

De afgelopen jaren vroeg Jef Geys aan vier kennissen die in een stad wonen of werken — Brussel, New York, Moskou en Villeurbanne — om daar telkens op zoek te gaan naar twaalf planten die er op straat groeien. Op het plan van elke stad liet Geys ze een vierkant van één tot vier vierkante kilometer tekenen waarbinnen ze ze zouden plukken. In de centrale ruimte van het Belgisch Paviljoen in de Giardini in Venetië hangt dat onkruid nu ingelijst en toegelicht, samen met telkens een foto van de exacte plek waar de planten in elke stad werden gevonden, en een van het naambordje van de straat.

De namen van de planten staan er ook bij, evenals hun familie en de heilzame of geneeskundige krachten die eraan worden toegeschreven. Hoger aan de muur hangt ook een fries met uitvergroete reproducties van de planten.

De titel van het hele project luidt *Quadra Medicinale*, wat zowel verwijst naar het vierkant waarin de planten in elke stad werden gezocht, als naar de plattegrond van Leopoldsborg, waar Geys geboren werd en opgroeide. Die plattegrond bestaat voor een groot deel uit een militair raster van vierkanten, waardoor het tegelijk ook als antagonisme fungeert voor Venetië, een stad die vooral een organische groei heeft gekend, alsook voor de manier waarop onkruid zich voortplant. In de overige zalen van het paviljoen hangen vooral tekeningen die Geys maakte, met daarop onder meer vrouwen, of delen van hun lichamen, planten en soldaten, tanks en ander militair materieel dat soms naast en over ze lijkt heen te rijden (zie de afbeeldingen in het portfolio eerder in dit nummer). Ten slotte hangt in het paviljoen ook nog ouder werk dat inhoudelijk aan het nieuwe is gelieerd, en is er een publicatie te koop. Voor één euro kun je de nieuwe editie van het *Kempens Informatieblad* kopen, een krant waarmee Geys sinds 1965 zijn tentoonstellingen en projecten begeleidt, en waarin hij ditmaal zijn inzending voor de Biënnale van Venetië in zijn hele oeuvre kadert.

Aanvankelijk wilde Jef Geys dat zijn inzending voor de Biënnale van Venetië zou bestaan uit een eetbare editie van het *Kempens Informatieblad*, met daarin ook alle kennis die nu in de centrale zaal van het Belgisch Paviljoen hangt. De eetbare krant zou op honderdvijftig duizend exemplaren worden gedrukt en in heel Venetië worden verspreid. Daklozen zouden erin kunnen lezen welke planten eetbaar zijn of geneeskundige krachten hebben. Zo'n eetbare krant bleek technisch gezien echter nog niet mogelijk.

Mijn bezoek aan de Biënnale begon in de Facoltà di Design e Arti van de Università Iuav in Venetië, met een lezing van etnobotaniste Ina Vandebroek. Geys werkte intensief met haar samen voor zijn inzending voor de Biënnale en zij nam ook de zoektocht naar twaalf planten in New York voor haar rekening. In de lezing die ze aan de kunstenfaculteit gaf, zette ze uiteen hoe ze onderzoek deed naar het

geneeskundige gebruik van planten als culturele traditie in leefgemeenschappen in Bolivia, de Dominicaanse Republiek en New York. Kennis is voedsel en houdt je dus in leven, zo suggereert de eetbare krant die Geys wilde maken maar waarvoor de technologie nog tekort schoot, en uit de lezing van Ina Vandebroek bleek iets soortgelijks.

Jef Geys kent Ina Vandebroek al lang. Toen ze dertien jaar oud was, gaf hij les aan haar. Hij was toen leraar Positieve Esthetica op een school in het Kempische Balen, waar hij nog steeds woont en werkt. In het interview uit 1979 dat aan het begin van dit artikel werd geciteerd, stelt hij: "Mijn opzet is aan iedere tentoonstelling een didactisch facet mee te geven: alles wat er hangt is alles wat ik weet." Dankzij mensen die Geys in zijn eigen leefwereld heeft leren kennen, en hetgeen hij er ziet en tegenkomt, slaagt hij erin zulke kennis op te doen, te creëren en te verspreiden.

Vandaag gaat het in de kunst vaak over onderzoek en kennis, en de voorwaarden daarvan. Geys houdt zich daar, mede vanuit zijn praktijk als leraar die hij tot 1989 was, al langer mee bezig. Aan het einde van de achttiende eeuw zag Friedrich Schiller in het spel dat de mens met schoonheid speelt, een belofte uitgedrukt: zo'n spel — lees: esthetische ervaring — kan "het hele bouwwerk dragen van de kunst van het schone en van de nog moeilijkere levenskunst", schrijft hij in brief nummer vijftien van zijn *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen*. Geys' inzending voor de Biënnale van Venetië van 2009 belichaamt een soort ontvucherde, zij het niet minder idealistische, variant op Schillers belofte. Wat in de centrale zaal van het Belgisch Paviljoen te zien en te lezen was, was vooral nuttig voor het (over)leven. Het feit dat Geys het daar presenteerde, op een kunstbiënnale waar wellicht geen enkele dakloze langs zou komen, veronderstelt dat hij de presentatie van die kennis ook een esthetisch belang toekende (en dat hij daarom blijft opereren binnen een kunstwereld waar hij voor de rest weinig mee te maken wil hebben).

De levenskunst waar Schiller over schrijft, heeft vandaag meer dan ooit te maken met kennis. Jef Geys herformuleert die levenskunst in Venetië tot de kunst van het overleven. (Over)leven doe je in je eigen leefwereld, marges inclusief. Het Belgisch Paviljoen huisvest een herbarium van onkruid.

Jef Geys, *Quadra Medicinale*, Belgisch Paviljoen, 53ste Biënnale van Venetië, 2009, Foto Katrin Greiling.

Onkruid houdt zich op in de marge van onze biotoop, de mensen voor wie dit project mede was opgezet, noemen we marginaal en de kennis die zulke planten genereren, associëren we vooral met exotische, primitieve of oude samenlevingen, die zich in de marge van ons kennisveld bevinden. Geys opereert vanuit marges: hij herformuleert ze, zonder hun bestaan op te willen heffen of als dusdanig te ontkennen. Een dakloze bijvoorbeeld kan binnen zijn eigen marginaliteit een specifiek soort kennis opdoen, en anderen kunnen hem daarbij helpen. Ina Vandebroek deed iets soortgelijks in de lezing die ze gaf: ze stelde in haar lezing bijvoorbeeld duidelijk dat zogezegd primitieve kennis over de heilzame of geneeskundige krachten van zulke planten evengoed in een metropool als New York wordt doorgegeven.

Vandaag hebben we ecologische onheilstijdingen in het vizier en de twijfels over wat de menselijke kennis daartegen vermag, zijn immens. Geys wanhoopt niet. Want, zoals Ina Vandebroek het in haar lezing formuleerde: “It’s not all doom. Knowledge is dynamic.” Dankzij kennis kunnen

we overleven, en net zoals het leven zelf belichaamt ook kennis een eigen dynamiek. In het herkennen of formuleren van die dynamiek speelt kunst een cruciale rol. Dat kan door te tekenen, les te geven, een eetbare krant te drukken of een herbarium te maken. In het licht van Schillers belofte kan dat allemaal. De spagaat van moderne kunst die Schiller vooraf al formuleerde — *esthetisch* wordt kunst pas wanneer ze zich tegelijk tot het leven zelf verhoudt — kon vandaag niet scherper worden geformuleerd. Ogenscheinlijk nuchter en daarom grandioos, dicht Jef Geys kunst en kennis universaliteit toe. Kennis kan universeel zijn, want ieder mens kan er aanspraak op maken. Binnen de kunstwereld wordt dit verlichte paradigma nog wel eens aangevallen, vanuit de idee dat kennis ook altijd het heterogene karakter van een ervaring, en van het leven zelf, dreigt te reduceren of zelfs te ontkennen. Dat kennis ook vaak bestaande hiërarchieën bevestigt in plaats van mensen te emanciperen, is een ander kritisch uitgangspunt van waaruit het paradigma wordt gezien. Geys beseft dit, maar schort het paradigma niet op. Hij herformuleert het liever. Voor hem is

de heterogeniteit die het leven altijd kenmerkt,
een van de premissen ervan, zo bleek in het Belgisch
Paviljoen in Venetië.

LARS KWAKKENBOS

De Biënnale van Venetië, waar Jef Geys in het Belgisch
Paviljoen tentoonstelt onder de titel "Quadra Medicinale"
loopt nog tot 22 november 2009. Commissaris van de
Belgische inzending is Dirk Snauwaert. De coördinatie
was in handen van het Brusselse Wiels.

Zie www.labiennale.org en www.wiels.org.

In de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in
Antwerpen liggen alle edities van het *Kempens*
Informatieblad. Ze staan ook online;
zie www.consciencebibliotheek.be.
